Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 21 juli 2016*

”Begäran om förhandsavgörande — Konkurrens — Artikel 101.1 FEUF — Rent inhemsk situation — Tillämpning av motsvarande nationell lagstiftning — Domstolens behörighet — Samordnat förfarande — Företags ansvar för tjänsteleverantörers handlande — Villkor”

I mål C-542/14,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Augstākā tiesa (Högsta domstolen, Lettland) genom beslut av den 13 november 2014, som inkom till domstolen den 27 november 2014, i målet

SIA ”VM Remonts”, tidigare SIA ”DIV un Ko”,

SIA ”Ausma grupa”

mot

Konkurences padome,

och

Konkurences padome

mot

SIA ”Pārtikas kompānija”,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden T. von Danwitz samt domarna C. Lycourgos, E. Juhász, C. Vajda och K. Jürimäe (referent),

generaladvokat: M. Wathelet,

justitiesekreterare: handläggaren M. Aleksejev,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 21 oktober 2015,

* Rättegångsspråk: lettiska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Lettlands regering, genom I. Kalniņš och J. Treijs-Gigulis, båda i egenskap av ombud,

— Italiens regering, genom G. Palmieri, i egenskap av ombud, biträdd av P. Gentili, avvocato dello Stato,

— Europeiska kommissionen, genom N. Khan och C. Giolito samt genom I. Rubene, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 3 december 2015 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 101.1 FEUF.

2 Begäran har framställts i ett mål mellan, å ena sidan, SIA ”VM Remonts”, tidigare SIA ”DIV un Ko” och SIA ”Asuma grupa” mot Konkurences padome (Lettlands konkurrensråd) och, å andra sidan, Konkurences padome (Lettlands konkurrensråd) mot SIA ”Pārtikas kompānija”. Målet rör ett påstående om samråd mellan dessa företag i samband med att de deltagit i en anbudsinfordran som anordnats av staden Jūrmala (Lettland).

Tillämpliga bestämmelser

3 I artikel 11.1 Konkurences likums (konkurrenslagen) av den 4 oktober 2001 (Latvijas Vēstnesis, 2001, nr 151) föreskrivs följande:

”Avtal mellan ekonomiska aktörer som har till syfte eller resultat att hindra, begränsa eller snedvrida konkurrensen i Lettland är förbjudna och ogiltiga från och med tidpunkten för deras ingående. Härmed avses avtal

…

5) om att delta eller inte delta i en anbudsinfordran eller ett upphandlingsförfarande, eller om villkor rörande sådana åtgärder (eller underlåtenhet att vidta sådana åtgärder), med undantag för de fall där konkurrenterna offentligt har tillkännagivit sitt gemensamma anbud och syftet med anbudet inte är att hindra, begränsa eller snedvrida konkurrensen.

…”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

4 Stadsfullmäktige i Jūrmala inledde en anbudsinfordran avseende matleveranser till utbildningsanstalter. DIV un Ko, Ausma grupa och Pārtikas kompānija lämnade anbud.

5 Pārtikas kompānija anlitade SIA ”Juridiskā sabiedrība ’B&Š partneri’” för att få juridisk rådgivning i samband med upprättandet och inlämnandet av sitt anbud. ”Juridiskā sabiedrība ’B&Š partneri’” SIA anlitade i sin tur en underleverantör, SIA ”MMD lietas”, som mottog ett utkast till anbud från Pārtikas kompānija.

6 Det framgår av beslutet om hänskjutande att detta utkast hade upprättats helt självständigt av Pārtikas kompānija utan samråd med DIV un Ko eller Ausma grupa angående priset.

7 Det framgår även av detta beslut att MMD lietas samtidigt, utan att underrätta Pārtikas kompānija, hade åtagit sig att upprätta anbud åt DIV un Ko respektive Ausma grupa. En av MMD lietas anställda använde i detta sammanhang Pārtikas kompānijas anbud som mall för att upprätta de två andra anbudsgivarnas anbud. Denna medarbetare upprättade bland annat de två anbuden utifrån priser i Pārtikas kompānijas anbud, så att Ausma grupas anbud var ungefär 5 procent lägre än Pārtikas kompānijas anbud och DIV un Ko:s anbud var 5 procent lägre än Ausma grupas.

8 Konkurrensrådet fann i beslut av den 21 oktober 2011 att de tre anbudsgivande företagen hade överträtt artikel 11.1 punkt 5 konkurrenslagen genom att upprätta sina anbud gemensamt i syfte att simulera en effektiv konkurrenssituation dem emellan. Konkurrensrådet fann att det samordnade förfarandet hade snedvridit konkurrensen och ålade företagen böter.

9 DIV un Ko, Ausma grupa och Pārtikas kompānija överklagade detta beslut. Administratīvā apgabaltiesa (Regionala förvaltningsdomstolen, Lettland) ogiltigförklarade i dom av den 3 juli 2013 detta beslut i den mån det hade fastställts att Pārtikas kompānija hade gjort sig skyldigt till en överträdelse, men fastställde beslutet avseende de andra två företagen.

10 Även om denna domstol ansåg att det aritmetiska sambandet mellan priserna i anbuden från de tre anbudsgivarna gav belägg för att det förelåg ett samordnat förfarande fann den emellertid att det inte fanns någon omständighet som styrkte att Pārtikas kompānija hade medverkat i förfarandet.

11 DIV un Ko och Ausma grupa överklagade den dom som Administratīvā apgabaltiesa (den regionala förvaltningsdomstolen) meddelat, i den mån denna domstol hade ogillat deras överklagande, till Augstākā tiesa (Högsta domstolen). Konkurrensrådet överklagade denna dom i den mån Pārtikas kompānijas överklagande hade bifallits.

12 Den hänskjutande domstolen har framhållit att det är ostridigt mellan parterna i målet att det samordnade förfarandet som är tvistigt i målet inte kan påverka handeln mellan medlemsstaterna. Den påpekar dock att konkurrenslagen utarbetades med beaktande av behovet av harmonisering mellan den nationella rätten och unionsrätten inom konkurrensrätten och att denna lag bland annat har artiklarna 81 och 82 EG (nu artiklarna 101 och 102 FEUF) som motsvarande rättslig grund i unionsrätten. Vad särskilt gäller artikel 11.1 i denna lag föreskriver denna bestämmelse enligt den hänskjutande domstolen en rättslig reglering som i huvudsak är identisk med den i artikel 101.1 FEUF. Tillämpningen av artikel 11.1 bör därför inte skilja sig från tillämpningen av artikel 101.1 FEUF.

13 Administratīvā apgabaltiesa (Regionala förvaltningsdomstolen) – som är ensam behörig att pröva sakomständigheterna – har inte konstaterat att Pārtikas kompānijas företagsledning hade samtyckt till MMD lietas handlande eller underrättats om detta. Den hänskjutande domstolen finner det härvidlag oklart om det är möjligt att, i en sådan situation som den i det nationella målet, hålla ett företag som Pārtikas kompānija ansvarigt för att ha deltagit i ett samordnat förfarande i den mening som avses i artikel 101.1 för en tjänsteleverantörs handlande som, likt MMD lietas, självständigt tillhandahåller detta företag tjänster.

14 Den domstolen vill särskilt få klarhet i huruvida övervägandena i punkt 97 i dom av den 7 juni 1983, Musique Diffusion française m.fl./kommissionen (100/80–103/80, EU:C:1983:158), och punkt 25 i dom av den 7 februari 2013, Slovenská sporiteľňa (C-68/12, EU:C:2013:71), enligt vilka tillämpningen av artikel 101.1 FEUF inte förutsätter att det berörda företagets delägare eller ledning vidtagit eller ens känt till en sådan åtgärd, utan det räcker att en åtgärd har vidtagits av en person som har behörighet att agera på företagets vägnar, är relevanta i en sådan situation som den här aktuella.

15 Mot denna bakgrund beslutade Augstākā tiesa (Högsta domstolen) att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till domstolen.

”Ska artikel 101.1 FEUF tolkas så att det, för att det ska kunna fastställas att ett företag deltagit i en konkurrensbegränsande samverkan, krävs bevis för att en ledande person inom företaget personligen deltagit i denna samverkan, eller att vederbörande känt till eller samtyckt till agerandet hos en person som levererat externa tjänster till företaget och som samtidigt arbetat för andra deltagare i en eventuell konkurrensbegränsande samverkan?”

Prövning av tolkningsfrågan

Domstolens behörighet

16 Augstākā tiesa (Högsta domstolen) har i sitt beslut om hänskjutande anfört att avtalen i fråga rör en rent inhemsk situation som inte påverkar handeln mellan medlemsstaterna. Artikel 101.1 FEUF skulle därmed inte vara tillämplig i det nationella målet. Följaktligen ska domstolen först pröva om den är behörig att besvara den hänskjutande domstolens fråga.

17 Det ska i detta hänseende erinras om att domstolen vid ett flertal tillfällen förklarat sig vara behörig att meddela förhandsavgörande beträffande unionsbestämmelser i fall då omständigheterna i det nationella målet inte omfattats av unionsrättens direkta tillämpningsområde, men då dessa bestämmelser blivit tillämpliga genom nationell rätt när regleringen i nationell lagstiftning av rent inhemska situationer anpassats till den reglering som har valts i unionsrätten. I sådana fall föreligger det nämligen enligt domstolens fasta rättspraxis ett klart unionsintresse av att de bestämmelser eller begrepp som har hämtats från unionsrätten tolkas på ett enhetligt sätt, oberoende av de omständigheter under vilka de ska tillämpas, för att i framtiden undvika skilda tolkningar (se bland annat dom av den 14 mars 2013, Allianz Hungária Biztosító m.fl., C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 20, dom av den 4 december 2014, FNV Kunsten Informatie en Media, C-413/13, EU:C:2014:2411, punkt 18 samt dom av den 26 november 2015, Maxima Latvija, C-345/14, EU:C:2015:784, punkt 12).

18 I förevarande fall framgår det av begäran om förhandsavgörande att den lettiska lagstiftaren uttryckligen har haft för avsikt att åstadkomma en harmonisering mellan nationell rätt och unionsrätten inom konkurrensrätten genom att behandla inhemska situationer och situationer som regleras av unionsrätten lika. Augstākā tiesa (Högsta domstolen) har även påpekat att artikel 11.1 konkurrenslagen föreskriver en rättslig reglering som i huvudsak är identisk med artikel 101.1 FEUF och att denna artikel 11.1 ska tolkas på samma sätt som artikel 101.1 FEUF.

19 Under dessa omständigheter är domstolen behörig att besvara den ställda frågan.

Prövning i sak

20 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 101.1 FEUF ska tolkas så, att ett företag kan hållas ansvarigt för ett samordnat förfarande till följd av en oberoende tjänsteleverantörs handlande, som tillhandahåller företaget tjänster.

21 Domstolen konstaterar för det första att denna fråga inte rör reglerna om bevisvärdering och om beviskrav som, i avsaknad av unionsbestämmelser på området i princip omfattas av medlemsstaternas processuella autonomi (se dom av den 21 januari 2016, Eturas m.fl., C-74/14, EU:C:2016:42, punkt 29–37), utan om de förutsättningar som måste vara uppfyllda för att ett företag ska kunna hållas ansvarigt för ett samordnat förfarande.

22 Vidare ska det erinras om att begreppet företag inom unionens konkurrensrätt förstås som en ekonomisk enhet även om enheten i juridisk mening består av flera fysiska eller juridiska personer (se dom av den 12 juli 1984, Hydrotherm Gerätebau, 170/83, EU:C:1984:271, punkt 11 och dom av den 10 september 2009, Akzo Nobel m.fl./kommissionen, C-97/08 P, EU:C:2009:536, punkt 55).

23 För det första meddelades dock domen av den 7 juni 1983, Musique Diffusion française m.fl./kommissionen (100/80–103/80, EU:C:1983:158), och domen av den 7 februari 2013, Slovenská sporiteľňa (C-68/12, EU:C:2013:71), i mål där företagen ifrågasattes på grund av deras anställdas handlande. En anställd utför nämligen sina arbetsuppgifter till förmån för och under ledning av det företag där han eller hon arbetar och anses således bilda en ekonomisk enhet med detta företag (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 september 1999, Becu m.fl., C-22/98, EU:C:1999:419, punkt 26).

24 När det fastställs att överträdelser av unionens konkurrensrätt har begåtts ska därför anställdas eventuella konkurrensbegränsande handlande tillskrivas det företag där de är anställda och detta företag ska i princip hållas ansvarigt för detta agerande.

25 När en tjänsteleverantör däremot självständigt tillhandahåller tjänster mot ersättning på en viss marknad måste tjänsteleverantören vid tillämpningen av de regler som syftar till att beivra konkurrensbegränsande beteenden uppfattas som ett separat företag i förhållande till de företag som det tillhandahåller tjänster åt, och en sådan tjänsteleverantörs handlande kan inte utan vidare tillskrivas något av dessa företag.

26 Förhållandet mellan ett företag och dess anställda kan således i princip inte jämföras med relationen mellan detta företag och de tjänsteleverantörer som tillhandahåller detta företag tjänster, vilket innebär att övervägandena i punkt 97 i dom av den 7 juni 1983 Musique Diffusion française m.fl./kommissionen (100/80–103/80, EU:C:1983:158), och punkt 25 i dom av den 7 februari 2013, Slovenská sporiteľňa (C-68/12, EU:C:2013:71), inte kan överföras på det sistnämnda fallet.

27 Det kan dock inte uteslutas att en tjänsteleverantör som utger sig för att bedriva sin verksamhet självständigt under vissa omständigheter i realiteten bedriver sin verksamhet under ledning eller kontroll av de företag som anlitar dessa tjänster. Så är exempelvis fallet då tjänsteleverantören har en endast begränsad självständighet eller inte alls är självständig avseende hur tjänsten ska utföras och denna påstådda självständighet döljer att det i själva verket föreligger ett anställningsförhållande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 4 december 2014, FNV Kunsten Informatie en Media, C-413/13, EU:C:2014:2411, punkt 35 och 36). En sådan ledning eller kontroll kan dessutom vara en följd av att det föreligger organisatoriska, ekonomiska och juridiska band mellan tjänsteleverantören i fråga och det företag som anlitar tjänsterna, likt banden mellan moderbolag och dotterbolag (se, för ett liknande resonemang, dom av den 24 juni 2015, Fresh Del Monte Produce/kommissionen och kommissionen/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P och C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 75 och 76 och där angiven rättspraxis). Under sådana omständigheter kan det företag som anlitar tjänsterna hållas ansvarigt för tjänsteleverantörens eventuella handlande.

28 Domstolen påpekar att även om det antas att tjänsteleverantören i fråga verkligen är självständig, vilket det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera, kan det samordnade förfarande som involverar denna tjänsteleverantör, under sådana omständigheter som i det nationella målet, endast tillskrivas det företag som anlitar tjänsterna under vissa särskilda förutsättningar.

29 I detta avseende har domstolen slagit fast att ett företag kan hållas ansvarigt för avtal eller samordnade förfaranden med konkurrensbegränsande syfte när det genom sitt eget beteende har avsett att bidra till att uppnå de gemensamma mål som samtliga deltagare eftersträvar, och har haft kännedom om de konkurrensbegränsande beteenden som planerats eller som genomförts av andra företag i samma syfte

eller företaget rimligen har kunnat förutse dem och varit berett att godta den risk som detta inneburit (se, för ett liknande resonemang, dom av den 8 juli 1999, kommissionen/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, punkt 87).

30 Det företag som anlitar tjänsterna kan således bland annat hållas ansvarigt för ett omtvistat samordnat förfarande om det hade kännedom om sina konkurrenters och tjänsteleverantörens konkurrensbegränsande syften och avsåg bidra till dessa med sitt eget beteende. Även om detta villkor visserligen är uppfyllt när detta företag hade för avsikt att genom sin tjänsteleverantör lämna ut känslig affärsinformation rörande företaget till sina konkurrenter eller när det uttryckligen eller underförstått godkänt att tjänsteleverantören delar med sig av denna känsliga affärsinformation (se, analogt, dom av den 7 januari 2004, Aalborg Portland m.fl./kommissionen, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P och C-219/00 P, EU:C:2004:6, punkt 82–84 och dom av den 21 januari 2016, Eturas m.fl., C-74/14, EU:C:2016:42, punkt 28), är detta inte fallet när tjänsteleverantören, utan att underrätta det företag som anlitar tjänsterna, har använt den känsliga affärsinformationen för att upprätta anbud åt konkurrenterna.

31 Det omtvistade samordnade förfarandet kan även tillskrivas det företag som anlitar tjänsterna om detta företag rimligen kunde förutse att tjänsteleverantören skulle dela med sig av affärsinformationen till företagets konkurrenter och var berett att godta denna risk.

32 Det ankommer på den nationella domstolen att i enlighet med reglerna i nationell rätt avseende bevisvärdering och beviskrav kontrollera huruvida något av dessa villkor är uppfyllt i det nationella målet.

33 Mot bakgrund av vad ovan anförts ska tolkningsfrågan besvaras enligt följande. Artikel 101.1 FEUF ska tolkas så, att ett företag i princip endast kan hållas ansvarigt för ett samordnat förfarande till följd av en oberoende tjänsteleverantörs handlande, som tillhandahåller företaget tjänster, om något av följande villkor är uppfyllda:

— Tjänsteleverantören agerade i själva verket under det ifrågasatta företagets ledning eller kontroll, eller

— detta företag hade kännedom om de konkurrensbegränsande syften som konkurrenterna och tjänsteleverantören eftersträvade och avsåg att bidra till dessa syften genom sitt eget beteende, eller

— detta företag kunde rimligen förutse konkurrentens och tjänsteleverantörens konkurrensbegränsande handlande och var villigt att godta denna risk.

Rättegångskostnader

34 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

Artikel 101.1 FEUF ska tolkas så, att ett företag i princip endast kan hållas ansvarigt för ett samordnat förfarande till följd av en oberoende tjänsteleverantörs handlande, som tillhandahåller företaget tjänster, om något av följande villkor är uppfyllda:

— Tjänsteleverantören agerade i själva verket under det ifrågasatta företagets ledning eller kontroll, eller

— **detta företag hade kännedom om de konkurrensbegränsande syften som konkurrenterna och tjänsteleverantören eftersträvade och avsåg att bidra till dessa syften genom sitt eget beteende, eller**

— **detta företag kunde rimligen förutse konkurrentens och tjänsteleverantörens konkurrensbegränsande handlande och var villigt att godta denna risk.**

Underskrifter